

Redaktørernes forord

Diskursanalyse har de senere år vundet stigende udbredelse indenfor human- og samfundsvidenskaberne – især blandt yngre forskere. Vi har i herværende temanummer samlet fire forskellige eksempler på, hvad diskursanalyse kan resultere i. Artiklerne bygger på konkrete analyser, men bidrager ydermere med teoretiske pointer, som analyserne på forskellig vis har givet anledning til.

Diskursanalysens udbredelse vækker ofte kritik og protester – nogle gange grænsende til afsky. Denne skepsis er nu kommet på tryk. Eksempelvis i antologien *Diskursanalysen til debat*, som anmeldes her i nummeret, og i Nils Bredsdorffs bog *Diskurs og konstruktion*, der kommenteres af *Sune Johansson*. Kommentaren hilser kritikken af og debatten om diskursanalysen velkommen, men appellerer til, at kritikken bliver seriøs, og at den også forholder sig til gennemførte analyser – ikke kun til introduktioner og programerklæringer. Dette kan redaktørerne kun tilslutte sig. Temanummeret vil ikke herudover forholde sig direkte til denne debat, men bringer fire diskursanalytiske artikler, så læseren selv kan vurdere.

Diskursanalyse er imidlertid mange ting. Potter og Wetherell har formuleret det således: "Perhaps the only thing all commentators are agreed on in this area is that terminological confusions abound" (Potter & Wetherell 1987:6). Det var i 1987, men intet tyder på, at der er opnået større enighed om terminologien siden da. En skillelinie går mellem teorier, som forstår diskurs som en del af det

sociale (fx Fairclough 1992), og teorier, der forstår diskurs som konstituerende for det sociale (fx Laclau & Mouffe 1985). En anden skillelinie går mellem dem, der definerer diskursanalyse primært som tekstanalyse (fx van Dijk 1997), og de, der ser poststrukturalismen som det fælles udgangspunkt for forskellige former for diskursanalyse (fx Jørgensen & Phillips 1999; Andersen 1999).

Formålet med dette temanummer er ikke at afklare eller blot fokusere på disse skillelinier og uenigheder. I stedet er målet at illustrere, hvad diskursanalyse kan bidrage med til sociologien i dag. Vi har således valgt at bringe artikler, der tilsammen præsenterer et bredt udvalg af problematikker og analytiske tilgange, men stadig falder ind under temaet "Diskursanalyse".

Artiklerne afspejler, at massemedier er en oplagt kilde til valg af analysetekster, idet de tre første artikler tager udgangspunkt i medietekster. Dette hænger ikke kun sammen med massemediernes rolle i nutidens samfund, men også med, at medierne leverer "færdige" tekster, som er produceret uafhængigt af forskningsprocessen. Forskeren er derfor ikke direkte medproducent af teksten i samme grad, som det er tilfældet med de former for tekster, der er et resultat af andre kvalitative forskningsmetoder såsom interviews og deltagerobservation. At det imidlertid også er muligt at foretage diskursanalyse af tekster i form af forskerens interviewmateriale, demonstreres af Phillips (2001) og Hansen (2000).

De tre artikler anvender tre forskellige former for medietekster. Birgitta Frello og Lilie Chouliaraki analyserer tv, men med vidt forskelligt fokus. Chouliarakis artikel udmærker sig ved i lige så høj grad at analysere billeder som ord, hvilket desværre stadig – trods masser af gode intentioner – er et særsyn i diskursanalyser. I Birgitta Frellos artikel er det talte sprog i tv-debatudsendelser objekt for analyse. Hos Anders Horsbøl er det også en politisk debat – men en avisdebat – der leverer materialet for analysen.

Lilie Chouliarakis artikel, "Moraliseringen af seeren - om live-optagelserne fra d. 11. september", fokuserer på artikulationer af "rumtid" i dansk tv's dækning af angrebene i New York og Washington den 11. september 2001. Interessen er at analysere, hvordan tv medierer lidelse på afstand og derigennem involverer seeren i bestemte etiske diskurser og praktikker. Det moralske engagement af seeren sker gennem et "medfølelsesmotiv", der etablerer en "empatisk relation" med de lidende, og et "fordømmelsesmotiv", der etablerer en "indigneret relation" til gerningsmændene.

Birgitta Frello udvikler i sin artikel, "Identiteter i krig", analytiske redskaber til studiet af ambivalenser og forskydninger i konstruktioner af kollektiv identitet. Hun fokuserer på debatudsendelser i dansk tv om Kosovokrigen og analyserer disse med henblik på, hvordan kollektiv identitet forhandles i debatten, blandt andet i form af konkurrerende bestræbelser på at forankre den fælles værdi "forsvaret for menneskerettighederne" i forskellige kollektiver. Frello viser her, hvordan identitetskategorier – såsom "Nato" og "Vesten" – selv i en så polariseret debat som debatten om Kosovokrigen, er præget af en flertydighed, som overskrider polerne i debatten.

I artiklen, "Præsidenter kunne være anderledes – udkast til en diskursanaly-

tisk undersøgelse af offentlig meningsdannelse", analyserer Anders Horsbøl debatten om den uafhængige præsidentkandidat, Gertraud Knoll, i de østrigske medier op til præsidentvalget i 1998. Med udgangspunkt i en diskussion af offentlighedsteori udvikler han et diskursanalytisk perspektiv på offentlig meningsdannelse og bringer dette i anvendelse i sin analyse. Horsbøl viser, hvordan den oprindeligt positivt ladede karakteristik af Knoll som repræsentant for en "menneskelighed" i modsætning til "systemet" i løbet af debatten erstattes af en negativ ladning af "menneskelighed", som sættes i modsætning til "kompetence".

Ikke kun medietekster kan gøres til genstand for diskursanalyse, hvilket Marianne Winther Jørgensens "Den diskursive distribution af struktur og agens – en analyse af humanvidenskabelige subjektpositioner" er et eksempel på. Med udgangspunkt i Foucaults analyse af humanvidenskaberne vender hun blikket mod forskningen selv og angriber den klassiske sociologiske diskussion om aktør- versus strukturorienterede tilgange fra en ny vinkel. Hun ser struktur og agens som en uomgængelig dobbelthed i vort moderne episteme og argumenterer for et analytisk blik, der snarere end at prøve at overskride dobbeltheden fokuserer på, hvem der tilskrives agens, og hvem der konstrueres som ofre for strukturel tvang i bestemte sammenhænge.

Indenfor tema bringes, ud over den allerede nævnte kommentar og anmeldelse, yderligere to anmeldelser. Den ene af Louise Phillips og Marianne Winther Jørgensens *Discourse Analysis as Theory and Method*, som er en bearbejdet engelsk version – med et nyt kapitel – af den næsten allerede klassiske introduktion til diskursanalyse på dansk: *Diskursanalyse som teori og metode* (Jørgensen & Phillips 1999). Den anden anmeldelse retter sig

mod en oversættelse af et udvalg af Ernesto Laclaus og Chantal Mouffes tekster med titlen: *Det radikale demokrati – Diskursteoriens politiske perspektiv*. Foruden artikler fra 1990'erne af hver af de to forfattere, er oversat et for diskursanalysen centralt kapitel fra deres fælles *Hegemony and Socialist Strategy* (Laclau & Mouffe 1985).

Udenfor tema bringes et review-essay af Søren Damkjær om de første årgange af tidsskriftet *Distinktion. Tidsskrift for Samfundsteori*. Essayet "Distinktions mission" er imidlertid ikke helt uden relevans for temaet, da Damkjær fremhæver poststrukturalistiske formidlinger som ét af det nye tidsskrifts flere berettigede missioner. En anden er at viderebringe arvegods fra Niklas Luhmann, og efter en habil diskussion af de hidtil fem udkomne numre opfordrer Damkjær *Distinktion*-redaktionen til at forholde sig til relationen mellem poststrukturalisme og luhmannsk systemteori i fremtidige numre.

Krig er et tilbagevendende tema i flere af dette nummers bidrag. Med kronikken "USA's "ret til krig"" diskuterer Gorm Harste, om den aktuelle Irak krig er en "retfærdig krig". Efter Harstes læsninger af såvel nyere som op til 2500 år gamle skrifter bliver læseren forsynet med ammunition til at pille USA's og allieredes argumenter for krigen fra hinanden.

I dette års første nummer må vi – ligesom sidste år, hvor Bourdieu døde – bringe en nekrolog. Denne gang i forbindelse med en epokegørende, amerikansk sociologs bortgang, nemlig Robert K. Merton (1910-2003). *Margareta Bertilsson* har bidraget med nekrologen, som ikke kun indplacerer Merton i efterkrigstidens amerikanske sociologi, men også sætter Merton ind i en skandinavisk kontekst – og reflekterer over hans fravær i samme.

Anmeldelserne inden for tema suppleres af fire øvrige anmeldelser, og med *Bognoter* genoptager vi en tidligere prak-

sis, hvor sociologisk relevante bøger kommenteres ganske kort. Vi opfordrer vore læsere til fremover også at bidrage med bognoter, da *Dansk Sociologi* desværre ikke levner plads til anmeldelser af alle de sociologiske ny- og genudgivelser samt oversættelser af relevante bøger, der heldigvis udkommer i en lind strøm.

Birgitta Frello, Christian Stenbak Larsen, Inge Kryger Pedersen

Litteratur

Andersen, Niels Åkerstrøm 1999: *Diskursive analysestrategier*. København: Nyt fra Samfundsvidenskabernes.

Fairclough, Norman 1992: *Discourse and Social Change*. London: Polity Press.

Hansen, Allan Dreyer 2000: "Lokaludvalg som konstruktion af lokale politiske fællesskaber" i Torben Dyrberg et al. (red.) *Diskursteorien på arbejde*. Frederiksberg: Roskilde Universitetsforlag/Samfundslitteratur.

Jørgensen, Marianne Winther & Louise Phillips 1999: *Diskursanalyse som teori og metode*. Frederiksberg: Roskilde Universitetsforlag/Samfundslitteratur.

Laclau, Ernesto & Chantal Mouffe 1985: *Hegemony and Socialist Strategy*. London: Verso.

Phillips, Louise 2001: "Forskning i tvivl – en reflektiv evaluering af det diskursanalytiske interview som metode til kritiske studier" i Henriette Christrup et al. (red.) *At begribe og bevæge kommunikationsprocesser*. Papirer i Faglig Formidling nr. 47, Kommunikation, RUC.

Potter, Jonathan & Margaret Wetherell 1987: *Discourse and Social Psychology*. London: Sage.

van Dijk, T.A. 1997: *Discourse as Social interaction*. London: Sage.